

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Шевченко Олени Леонідівни «Соціально-психологічні предиктори професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Феномен «професійне благополуччя» як стан оптимального позитивного функціонування особистості у контексті її професійної діяльності є відносно новим для психологічної науки, а його вивчення – однією з актуальних тем сучасних психологічних досліджень. Слід наголосити, що наразі більшість теоретичних моделей має низку обмежень, пов'язаних, насамперед, з вузькістю визначень професійного благополуччя і відсутністю психометричної надійності даних. Крім того, високий ступінь абстрактності основних конструктів теорій (відсутність емпіричної залежної змінної) унеможлиблює появу надійного і валідного психодіагностичного інструментарію. Найчастіше у дослідженнях залежна змінна носить суто теоретичний характер та підміняється виміром певного загальноновизнаного чинника (задоволеність роботою, баланс афекту, задоволеність життям тощо). Зважаючи на вищесказане, необхідним і актуальним є розгляд професійного благополуччя у площині різних підходів, що заснований на емпірично отриманій залежній змінній, який має оптимальну модель предикторів з високим відсотком пояснення дисперсії професійного благополуччя, а також враховує особливості впливу різних груп чинників на професійне благополуччя фахівців. Саме у цьому аспекті О. Л. Шевченко проведено дослідження соціально-психологічних предикторів професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я, які перебувають під впливом значного психоемоційного навантаження, і, як слушно зазначає

авторка, вивчення прогностичних параметрів їх професійного благополуччя та його підвищення особливо важливі у соціально-психологічному векторі сучасних подій у країні та світі.

Отже, зважаючи на вищезазначене, дисертаційне дослідження Шевченко Олени Леонідівни «Соціально-психологічні предиктори професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я» має вагому актуальність, суспільне і наукове значення.

Вагомість проведеного дослідження підтверджена його виконанням у межах науково-дослідних тем кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля «Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі», «Соціально-психологічні основи розвитку адаптаційного потенціалу особистості засобами інноваційних психотехнологій в умовах трансформаційних змін сучасного суспільства».

Вивчення тексту дисертації дозволяє засвідчити результати глибокого та ретельного теоретичного аналізу заявленої теми дослідження. Авторкою були чітко визначені мета, об'єкт та предмет дослідження, окреслені його основні завдання. Обрана теоретико-методологічна основа дослідження повною мірою відповідає заявленим меті та предметному спрямуванню наукового пошуку.

Наукова новизна проведеного О. Л. Шевченко дослідження обумовлена тим, що у ньому вперше розкрито соціально-психологічні чинники та критерії професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я; виокремлено типи професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я та його варіативні прояви (конструктивний і неконструктивний); виявлено рівні (високий, середній, низький) професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я; визначено та систематизовано соціально-психологічні предиктори професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я: метакогнітивні (особливості суб'єктивної картини кар'єри

та професійного самоствалення; специфіка смислів (позитивного, негативного, конфліктного) у професійній діяльності) та емоційно-особистісні (особливості емоційного інтелекту, оптимізму, емоційного благополуччя, емпатії, рефлексії та впливу перфекціонізму і емоційного вигоряння); розроблено концептуальні й змістовно-процесуальні засади побудови соціально-психологічної програми підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я, з огляду на предиктори цього конструкту та відповідно до його типології і рівнів; дістали подальшого розвитку: погляди на соціально-психологічні підходи до засобів і технологій підвищення професійного благополуччя фахівців соціономічного профілю, зокрема у галузі охорони здоров'я; поглиблено теоретико-методологічні положення стосовно прогностичних критеріїв та детермінант професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я.

Окремої уваги заслуговує те, що теоретично та емпірично обґрунтовані положення дисертації можуть використовуватися для змістовного наповнення соціально-психологічних програм з підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я, а також бути рекомендовані для впровадження у закладах вищої освіти з метою формування та розвитку професійного благополуччя майбутніх фахівців цього профілю.

У *першому розділі* дисертаційного дослідження «Теоретико-методологічний аналіз підходів до проблеми вивчення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я» О. Л. Шевченко розкрито зміст, структуру і моделі конструкту професійного благополуччя; проведено аналіз методологічних проблем вивчення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я у векторі їх професійного розвитку; авторкою визначено сучасні підходи до підвищення професійного благополуччя цих фахівців.

Проведений дисертанткою теоретико-методологічний аналіз наукових підходів до проблеми професійного благополуччя засвідчив багатоплановість вивчення цього психологічного феномену у професійній діяльності особистості.

На основі узагальнення поглядів на зміст, структуру та моделі означеного конструкту, професійне благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я визначене у роботі як інтегральний показник їх позитивного функціонування (як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності) у професійній сфері, що включає емоційний, когнітивний, поведінковий та діяльнісний компоненти, які характеризують ставлення фахівця до себе як до професіонала, до своєї професії, до професійного середовища та організаційного контексту у ньому.

Авторкою розкрито специфіку емоційного, когнітивного, поведінкового та діяльнісного компонентів професійного благополуччя та їх змістовне наповнення. Так, емоційний компонент обумовлює задоволеність професійною діяльністю фахівців у галузі охорони здоров'я, а також емоційні складові їх самооцінки та ставлення до професійного середовища; здатність до збереження емоційної рівноваги; когнітивний компонент містить ціннісно-сміслові орієнтації цих фахівців, їх усвідомлене ставлення до професії як до засобу самореалізації; поведінковий компонент відбиває спрямованість фахівців у галузі охорони здоров'я на пошук можливостей для реалізації власного індивідуального ресурсу, диференційований підхід до вибору форм адаптації у професійному середовищі, а також здатність до автономії; діяльнісний компонент включає спрямованість цих фахівців на підвищення професійної компетентності та власної ефективності і отримання від цього задоволення; здатність до налагодження позитивних відносин у професійній групі.

Огляд наукової літератури підтверджує обізнаність дисертантки щодо проблеми дослідження.

Методологічний апарат наукового дослідження відрізняється взаємоузгодженістю, відповідністю об'єкта, предмета дослідження його основній меті та завданням. Слід відзначити також логічність і чіткість визначення основних наукових категорій.

У *другому розділі* дисертаційного дослідження «Емпіричне дослідження соціально-психологічних предикторів професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я» О. Л. Шевченко висвітлено основні етапи дослідження, обґрунтовано репрезентативність вибірки; здійснено аналіз психодіагностичного інструментарію та його відповідності завданням дослідження; наведено методи кількісної обробки отриманих даних; проведено констатувальний експеримент та узагальнено його результати.

Послідовний та всебічний аналіз отриманих результатів емпіричного пошуку став можливим завдяки використанню дисертанткою комплексу надійних і валідних емпіричних методів дослідження.

На особливу увагу заслуговує те, що дисертантка визначила і систематизувала соціально-психологічні предиктори професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я та наголосила на необхідності сукупного виміру різновекторних прогностичних параметрів професійного благополуччя цих фахівців, як на рівні одиничних (когнітивних, конативних, емотивних), так і узагальнених показників та інтегральних характеристик, що виражаються у їх загальному професійному благополуччі.

З цих позицій О. Л. Шевченко проведено емпіричне дослідження соціально-психологічних предикторів професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я, а саме метакогнітивних (оцінка суб'єктивної картини кар'єри і професійного самоствалення; визначення смислів (позитивного, негативного, конфліктного) у професійній діяльності) та емоційно-особистісних (визначення особливостей емоційного інтелекту,

оптимізму, емоційного благополуччя, емпатії, рефлексії та впливу перфекціонізму і емоційного вигорання).

Авторкою з'ясовано, що фахівці з високим та середнім рівнями професійного благополуччя склали групу професійно благополучних (з конструктивним його варіантом), яких відрізняє задоволеність професійною кар'єрою, позитивне професійне самоствавлення і позитивний професійний смисл Я, високий професійно-психологічний вік та його узгодженість з хронологічним віком, професійний оптимізм, емоційне благополуччя, здатність до емпатії та рефлексії (соціально-перцептивної, комунікативної, особистісної). Натомість, як підкреслює дисертантка, фахівці з низьким рівнем професійного благополуччя склали групу з неконструктивним варіантом професійного благополуччя та професійно неблагополучного його типу, які мають в якості провідних протилежні наведеним характеристики.

У *третьому розділі* дисертаційного дослідження «Соціально-психологічні засади підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я» О. Л. Шевченко розкрито концептуальні основи та зміст соціально-психологічної програми підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я і здійснено оцінку її ефективності.

При побудові програми дисертанткою були задіяні принципи системності, інтерактивності, цілісності, практичної спрямованості, перспективності, а також принцип поетапності розвитку групи та поступовості у глибині розуміння себе кожним її учасником.

Заслуговує на схвальну оцінку, що під час розробки програми авторкою було взято за основу теорію соціально-психологічного тренінгу, а у побудові її блоків дисертантка спиралася на структуру психологічного благополуччя у професійній діяльності; на розуміння особливостей групової психотерапії; на положення та прийоми позитивної психології, а також теорію і практику

емоційно-образної психотерапії, на психотерапевтичний метод роботи зі станами.

Ефективність розробленої програми повною мірою підтверджено дисертанткою через статистично значущі зміни за показниками автономності у професійній діяльності, задоволеності рівнем компетентності та професійними досягненнями; професійного розвитку (професійних цілей); позитивних відносин у колективі та позитивного професійного смислу Я; задоволеності професійною кар'єрою; рефлексивності; професійного оптимізму; інтегрального рівня емоційного інтелекту; загальних показників позитивності професійного самоствавлення та професійного благополуччя.

Авторкою показано також, що статистично значуще знизилися показники розчарування у професії та відчуження від професії, що сприяло розширенню можливостей превенції професійних помилок, розвитку критичного мислення та, як наслідок, підвищенню професійного благополуччя.

Загалом розроблена і апробована в процесі формувального експерименту соціально-психологічна програма показала свою дієвість, оскільки учасники, які були залучені до її заходів, виявили вищий рівень професійного благополуччя.

В цілому рівень аналізу досліджуваної проблеми, глибина теоретичних узагальнень, логіка та послідовність викладеного матеріалу свідчать про високий науково-теоретичний рівень авторки дисертаційної роботи та наскрізне проникнення у досліджувану проблему.

Аналізуючи зміст дисертаційного дослідження, слід звернути увагу на значний особистий внесок здобувачки у розробку проблеми дослідження, який свідчить про широке науково-дослідне поле апробації, реалізацію та обробку експериментальних даних здійснених самостійно з наступним обговоренням і висвітленням у 16 публікаціях авторки, з яких 2 розділи у колективних монографіях (1 з яких – міжнародна), 6 статей у наукових фахових виданнях

із психології (з них 5 статей – у наукометричних виданнях), 8 публікацій – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Обґрунтованість одержаних у роботі положень, висновків та рекомендацій О. Л. Шевченко забезпечена застосуванням констатувального та формувального експериментів, їх відповідністю чітко визначеній теоретико-методологічній базі та завданням дослідження. Основні його ідеї логічно доведені до практичного впровадження. Робота не містить академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації.

Попри високий науково-теоретичний рівень запропонованого дисертаційного дослідження, слід зазначити, що деякі його аспекти потребують уточнення.

1. При теоретико-методологічному аналізі проблеми дослідження авторці доцільно було б звернутися до з'ясування специфіки інтраперсональних конфліктів, які можуть виникати на різних етапах професіоналізації фахівців у галузі охорони здоров'я та впливати на їх професійне благополуччя загалом.

2. Доречним було б, на нашу думку, більш докладно представити у тексті дисертації характеристику вибірки дослідження та принципи її формування. Зокрема, вказати на розподіл фахівців у галузі охорони здоров'я за професійною спеціалізацією, посадою, етапом професіоналізації тощо, оскільки ці параметри також можуть впливати на соціально-психологічні предиктори їх професійного благополуччя.

3. Для вивчення емпатії, як одного із предикторів (прогностичних параметрів) професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я, авторкою було обрано методику міжособистісного індексу реактивності М. Девіса. Не заперечуючи вибір цієї методики, водночас вважаємо його недостатньо обґрунтованим у дослідженні.

4. Вважаємо, що у роботі недостатнім є висвітлення системи прийомів та психотехнологій підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі

охорони здоров'я, які застосовувалися дисертанткою у розробленій нею соціально-психологічній програмі підвищення професійного благополуччя фахівців цієї галузі, а також власних спостережень, що найбільш привернули увагу дослідниці у ході апробації програми.

Проте, висловлені зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки проведеного Шевченко Оленою Леонідівною дослідження, яке за своїм науковим рівнем, новизною у дослідженні проблеми, теоретичним і практичним значенням є цілісною науково-дослідною роботою.

Зміст автореферату та публікацій авторки ідентичні змісту основних положень дисертації.

Представлена до захисту кандидатська дисертація «Соціально-психологічні предиктори професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я» є самостійним, завершеним, актуальним дослідженням, яке відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» із змінами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року та вимогам МОН України, які висуваються до підготовки кандидатської дисертації, а Шевченко Олена Леонідівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:

**докторка психологічних наук, професорка,
завідувачка кафедри психології та
філософії Буковинського державного
медичного університету МОЗ України**

Алла БОРИСЮК

Підпис	<i>Борисюк</i>
	<i>А</i>
засвідчую:	
Начальник відділу кадрів	
Буковинського державного медичного університету	

